SOTSIAALMINISTEERIUM

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
info@mkm.ee

Teie 05.10.2026 nr 13-1/3427-1

Meie 06.11.2026 nr 1.2-3/2355-2

Sotsiaalministeeriumi tagasiside
Üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ põhilahendustele

Lugupeetud Ivan Sergejev

Sotsiaalministeerium on tutvunud üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ seletuskirja, lisade ja elluviimiskavaga ning esitab järgmised ettepanekud.

Toetame planeeringu keskset suunda kujundada Eesti asustust tugevatele keskustele tuginedes. Peame oluliseks, et planeeringus on käsitletud universaaldisaini ja 8-80 põhimõtet, sotsiaalset haavatavust kliimariskide korral, kerksuskeskuste võrgustikku ning taristu kooskasutust. Samas vajavad senisest tugevamat käsitlust rahvastiku vähenemisest ja vananemisest tulenevad ruumilised mõjud, sotsiaalteenuste kättesaadavus ning inimeste vajadused erinevates eluetappides.

1. Inimesekeskne elukeskkond kogu elukaare vältel
Juba planeeringu väljatöötamiskavatsuse kohta esitatud arvamuses juhtisime tähelepanu, et planeeringu eesmärgid vajavad täiendamist inimesest lähtuva vaatega. Seletuskirjas on osa sellest arvesse võetud: universaaldisain ja 8-80 põhimõte, avalik ruum, müra ja õhusaaste vähendamine ning sotsiaalne haavatavus. Need on aga jaotunud teiste põhimõtete alla ning inimese vajadusi kogu elukaare vältel ei ole eraldi ruumilise arengu põhimõttena sõnastatud.

Teeme ettepaneku kaaluda planeeringule 10. ruumilise arengu põhimõtte „Inimesekeskne elukeskkond kogu elukaare vältel“ lisamist. Võimalik sõnastus:
„Aastaks 2050 toetab Eesti ruum inimese tervist, heaolu ja iseseisvat toimetulekut kogu elukaare vältel, lapsepõlvest vanaduseni. Elukeskkond on turvaline ja ligipääsetav, soodustab liikumist ja inimestevahelist suhtlust ning aitab ennetada tervise kadu. Lastel, lastega peredel ja eakatel on kogu Eestis võimalikult võrdsed võimalused oma kodukohas kasvada, elada ja vananeda.“

Põhimõtte rakendamisel palume muu hulgas lähtuda sellest, et:
1. ligipääsetavus ja universaaldisain on ehitatud keskkonna, teenuste ja liikumisahelate kavandamise lähtekoht;
2. ruum toetab tervist ja tervisekao ennetamist, sealhulgas müra- ja õhusaaste vähendamise, igapäevase liikumise ning rohe- ja puhkealade kättesaadavuse kaudu;

3. avalik ruum toetab inimestevahelist suhtlust, vaimset tervist ja kogukonnatunnet nii linnas kui maal;
4. laste ja lastega perede vajadustega arvestatakse teenuste, eluaseme, liikuvuse ja avaliku ruumi kavandamisel, sh turvaline on koolitee ning lasteaia, kooli ja huvihariduse vaheline liikumine;
5. eakatele luuakse eeldused võimalikult kaua oma kodukohas iseseisvalt toime tulla;
6. teenuste ruumilisel kavandamisel arvestatakse lisaks kasutajaskonna suurusele teenuse vajalikkuse ja kättesaadavusega.

2. Rahvastikuarenguga arvestamine ja seire
Planeeringu seletuskiri, lisad ja elluviimiskava ei sisalda kvantitatiivset rahvastikuprognoosi. Planeeringu alusmudel tugineb alusuuringule „Asustuse arengustsenaariumite koonduuring“ (TÜ, EKA, Hendrikson DGE 2025), mille raames koostati ka omavalitsuste rahvastikuprognoos, kuid selle arvud ja eeldused ei ole planeeringu tekstis esitatud.

Alusuuringu baasstsenaariumi järgi väheneb Eesti rahvaarv aastatel 2024–2050 vaid ligikaudu 2%. Rände eeldus tugineb aastate 2015–2023 trendile, mis hõlmab ka erakorralist sõjapõgenike sisserännet. Statistikaameti 2024. aasta prognoosi põhistsenaariumis on kahanemine umbes 4%, kuigi seegi eeldab summaarse sündimuskordaja tõusu 1,63-ni. Tegelik sündimuskordaja oli 2025. aastal 1,16 ja sünde oli 9240, kuigi Statistikaameti 2024. aasta prognoos nägi 2025. aastaks ette üle 11 000 sünni. Seetõttu on alust arvata, et rahvastiku kahanemine ja vananemine kulgevad planeeringu lähtekohtadest kiiremini.

Vananemise kiirus mõjutab otseselt planeeringu kriteeriume. Eurostati prognoosi järgi ületab 65-aastaste ja vanemate osakaal Eestis keskmiselt 25% juba 2039. aastal. Seletuskirja ptk 5 kasutab kahanemisega kohaneva piirkonna ühe tunnusena 65+ osakaalu üle 25%. Riigi keskmise ületades kaotab see tunnus eristusvõime. Elluviimiskava seiremõõdik kasutab sama näitajat suhtelisena (erinevus Eesti keskmisest), mis ei ole kooskõlas mõistete peatüki kriteeriumiga.

Palume:
1. lisada seletuskirja lühike ülevaade planeeringu aluseks olevast rahvastikuprognoosist, selle allikast ja peamistest eeldustest ning rahvaarvu ja vanuskoosseisu eeldatavast muutusest aastani 2050;
2. kaaluda prognoosi tundlikkuse käsitlemist madalama sündimuse ja erinevate rändestsenaariumide korral;
3. muuta kahanemisega kohaneva piirkonna vanuskoosseisu tunnus suhteliseks (erinevus Eesti keskmisest) või asendada see muu suhtelise näitajaga (nt 80+ osakaal või vanadussõltuvusmäär võrrelduna Eesti keskmisega), et see oleks kooskõlas seiremõõdikuga ja säilitaks eristusvõime;
4. lisada elluviimiskava põhimõõdikute hulka 65+ osakaalu kõrvale laste ja noorte (0–19) arvu muutus omavalitsuste ja toimepiirkondade lõikes, mis on rahvastiku tulevase muutuse juhtiv näitaja; andmed on Statistikaametis omavalitsuste kaupa olemas;
5. siduda planeeringu perioodiline ülevaatamine Statistikaameti rahvastikuprognoosi ajakohastamisega;
6. hinnata seiremõõdikute muutust lisaks varasemate aastatega võrdlemisele ka võrreldes planeeringu aluseks oleva baasstsenaariumiga, et oleks näha, kas planeering mõjutab seniseid suundumusi.

3. Sotsiaal- ja terviseteenuste ruumiline kättesaadavus
Planeeringu teenuste kättesaadavuse käsitlus (ptk 3.3) keskendub haridus-, tervishoiu- ja hädaabivõrgustikule. Sotsiaalteenuste ruumilise kättesaadavuse põhimõtteid ei käsitleta, kuigi rahvastiku vananemise ja piirkondliku kahanemise tõttu kasvab nende tähtsus inimese võimaluses oma kodukohas iseseisvalt toime tulla. Kodulähedaste põhiteenuste mõiste (ptk 5) hõlmab alusharidust, põhiharidust ja kauplust, kuid mitte sotsiaalteenuseid.

Palume:
1. täiendada peatükki 3.3 sotsiaalteenuste ruumilise kättesaadavuse käsitlusega, eristades kodulähedaselt vajalikke teenuseid (nt koduteenus, päevahoid, lastehoid) ning teenuseid, mille puhul on põhjendatud piirkondlik korraldus (nt üldhooldus- ja erihoolekandeteenused);
2. täiendada kodulähedaste põhiteenuste mõistet asjakohaste sotsiaalteenustega ning kajastada sotsiaalteenuseid asustuse rollijaotuses (Skeem 9);
3. täiendada nõudepõhise transpordi käsitlust (ptk 3.3.3 p 4, ptk 3.7.4 p 9) sotsiaaltranspordi ja ühistranspordi lõimimise põhimõttega;
4. tuua kahanemisega kohanevate piirkondade eluasemepõhimõttes (ptk 3.4.1 p 12b) esile eakatele ja teistele kõrvalabi vajavatele inimestele sobivate eluasemete tähtsus keskuste läheduses;
5. täpsustada ptk 3.3.3 p 6 sõnastust nii, et teenuse majanduslik tasuvus ei oleks mõistetav põhiteenuse pakkumise eeltingimusena. Väikese ja kahaneva rahvaarvuga riigis tuleb osa teenuseid pakkuda ka vähese tasuvuse juures.

Tervishoiu käsitluses (ptk 3.3.5) palume kaaluda põhimõtet, mille kohaselt eelistatakse sobivates keskustes tervise- ja sotsiaalteenuste lõimitud pakkumist inimesele hästi ligipääsetavas asukohas. Palume ka täpsustada ptk 3.3.5 p 4, milliseid asulaid hõlmab „kõikides linnades ja suuremates maalistes keskustes“ ning kas eesmärk on tervisekeskuse kohapealne olemasolu kõigis neis asulates või esmatasandi tervishoiuteenuste kättesaadavus. Tervisekeskuste paiknemise kavandamisel tuleb arvestada teenindatava piirkonna elanike arvu, teenusevajadust ja vahemaid ning teenuste jätkusuutliku osutamise võimalusi. Seetõttu võiks sõnastus võimaldada piirkonna vajadustele vastavat teenusekorraldust, tagades samas esmatasandi tervishoiu kättesaadavuse kõigile elanikele.
Samuti palume:

- käsitleda apteegiteenuse kättesaadavust maapiirkondades;
- hinnata mõjude hindamise aruandes tervisemõjusid elanikkonnarühmade lõikes, eelkõige laste ja perede, eakate, puudega inimeste, madala sissetulekuga leibkondade ja hajaasustuse elanike vaatest;
- selgitada, kuidas tugevate keskuste asustusmudel tagab sotsiaalselt õiglase ruumilise arengu kahanevates piirkondades. Mõjude hindamise soovitusele nr 21 on seletuskirjas vastatud üksnes viitega lahenduse muutumisele.

4. Laste ja lastega perede vajadused
Tugevate keskuste Eesti eesmärgi saavutamiseks on oluline, et noortel ja lastega peredel oleks võimalik eri piirkondades elada, töötada ja lapsi kasvatada. Planeeringus on laste ja perede vajadused käsitletud üksikute valdkondlike põhimõtete kaudu.

Teeme ettepaneku:
1. tuua peatüki 3.3 sissejuhatuses esile, et tugevate keskuste Eesti eeldus on laste ja lastega perede võimalikult võrdsed võimalused ja heaolu eri piirkondades;
2. täiendada taskukohase eluaseme käsitlust (ptk 3.4.1 p 11–12) lastega perede vajadusega taskukohase ja pere vajadustele vastava suurusega eluaseme järele. Sotsiaalministeeriumi analüüsi kohaselt on suurtes keskustes eluasemete väiksusel negatiivne põhjuslik mõju laste arvule peres („Laste saamise ja kasvatamise toetamine: analüüs ja ettepanekud“, lk 26–27);
3. täiendada keskhariduse põhimõtet (ptk 3.3.4 p 1) nii, et sarnaselt alg- ja põhiharidusega võetakse ka gümnaasiumi- ja kutsekeskhariduse võrgu kujundamisel arvesse õppekoha piirkondlikku kättesaadavust põhikooli lõpetajale, tagamaks laste ja perede heaolu ning vähendamaks perede majanduslikku koormust seoses lapse õppimise toetamisega kodust kaugel.

5. Kriisivalmidus ja elluviimiskava
1. Palume täiendada peatüki 3.1 elanikkonnakaitse suuniseid põhimõttega, et varjumis-, evakuatsiooni- ja kerksuskeskuste kavandamisel arvestatakse hoolekandeasutuste elanike, koduteenuse klientide ning liikumisraskustega inimeste vajadustega.
2. Elluviimiskava skeemil (lk 11) ei kajastu sotsiaalse ja tööalase heaolu tulemusvaldkond.

Palume lisada selle seosed planeeringu ruumilise arengu põhimõtetega. Arvestada tuleks, et Sotsiaalministeeriumil on heaolu ja rahvastiku tervise arengukavade asemel kavas koostada ühendatud sotsiaal- ja tervisevaldkonna arengukava.

Sotsiaalministeerium on valmis planeeringu ja selle elluviimiskava edasisel täiendamisel kaasa töötama.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Nele Labi
Innovatsiooni vastutusvaldkonna asekantsler

Maris Mälzer
Maris.Malzer@sm.ee